SURET PERDESİ

Sahne Sanatları ve Dervişler

MUSTAFA B. BOZKURT

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2034
KÜLTÜR SERİSİ: 1106

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-613-7

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Proje Danışmanı: Tahsin Yıldırım

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Düzelti: İnayet Bebek

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: CB Matbaa

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul- 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Mustafa B. Bozkurt (1994-...): İstanbulludur. Evlidir. Fiilen avukatlık yapmaktadır. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olup, Medipol Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans yapmıştır. Hukuk Felsefesi sahasındaki Yüksek Lisans tezi *Milli İrade: Millet ve Demokrasi Üzerine Yeniden Düşünmek* adıyla kitaplaştırılmıştır. Sakarya Serdivan Belediyesi'nce neşredilen *Seyyid Osman Adapazarî Divânı*'nın yayına hazırlanmasında katkıda bulunmuş, *Medhî* mahlası ile yazdığı şiirler muhtelif eserlerde neşredilmiş ve bestelenmiştir. *Genç Sanat*'ta yayımlanan öykülerinin ve muhtelif mecralarda neşredilen tarih-kültür-sanat yazılarının yanı sıra, *Lex Historiae* Youtube Kanalı'nda tarih, kültür ve aktüel yaşamla ilgili içerikler üretmekte, *Zakiran Ensemble* bünyesindeki konserlere konuşmacı/korist olarak katılmaktadır. Yazarın kaleme aldığı *Fakirizm* ve yayına hazırladığı *Tahra Beyin Akıllara Durgunluk Veren Maceraları* adlı eserler Ötüken Neşriyat tarafından okuyucuyla buluşturulmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 11

DERVİŞLER SAHNEDE 15
Şeyhler Sahnede… 20
"Udhûke-i Ahlâk" Komik Abdi Efendi 23
"Baba Cafer Türbedârı" Dragon Mehmed ve
Ferah Tiyatrosu 35
Tiyatro Sevdasına Tâc u Tahtı Terk Edenler.....45
"Gözlerin Kör Olsun Emi!":
Sahne Işıklarının Söndürdüğü Hayatlar.....51
"Bu İşe De Rufâîler Karışır":
Sahne Sanatları'nda Rufâîler Öndeydi.....64
Yerli Şarlomuz Bektaşi Dervişiydi! 76
Mizahımızın Uç Beyleri : Şair Eşref, Neyzen Tevfik ve
diğerleri... 91
Komik Naşid, Behzat Baba, Surûrî Ailesi...
Yeşilçam'ın meşhur oyuncuları Selim ve Adile.....97
Dümbüllü ve Kavuk Meselesi 106
Ressam Muazzez'in Gizli Kumpanyası,
Bektaşilerin Mason Rıza Babası... 111

BİR PERDE GAZELİNİN BOL ŞEKERLİ ÖYKÜSÜ.....137
Perde Gazelinin En Meşhuru: Raşid Ali Kemterî'nin
Gazeli 137
Bol Şekerli Şeker Bir Zat: Katırçekmez Nuri Babaerenler..140
"Mareşal"in Tekke Macerâsı, Top Mucidi Şeyh Efendi.....145
Mevlânâ "Küçük" Hüseyin Efendi 152
Popstar Hafız, Komünist Şeyh,
Güzellik Jurisi Efendi Baba... 156
Merhaba Tahsin Baba… 172

Sansasyonların Odağında Bir Yazlık Tekke 176
Derviş Üsküdî'nin Hikâyesi… 178
Ayin-i Cem'de Başlayan Aşk: Celile Hanım.....185
Tekke'nin Üstünde Karabulutlar.....194
Boğaziçi'nin Esrarı, Bektaşî Sırrı… 198
Gazi Tarafları Yüzleştiriyor….....206
Perde Gazeli'nden Bahsetmiyor muyduk? 214

PERDE KAPANIYOR 219
Karagöz'ün Mezarına Ne Olduydu?.....219

SON SÖZ.....227

DİZİN.....231

ÖN SÖZ

Kitabımızın mevzuunu birkaç cümleyle özetlemek zor çünkü en az fakir kulunuzun zihni kadar dağınık bir mevzuata sahip. Ancak illaki bir panoramasını sunmak gerekirse kitap boyunca daha ziyade tarihimizdeki ilginç karşılaşmalardan, yakın dönem tekke tarihimizin ilginç vakalarından bahsediyoruz. Hayatta "olmaz olmaz" dememek lazım, çünkü "olmaz" olmaz. Ancak kategorik ve dar düşünme eğilimimiz beklentilerimizin ufkunu daraltıyor. Hâl böyle olunca hayatın bu ezberlenmiş akışına aykırı her şey bize tuhaf gelmeye başlıyor. Söz gelimi bir dervişten bahsedildiği takdirde eli tespihli, başı külahlı, soluk benizli bir miskin aklımıza geliyor. Bir dervişin tiyatro sahnesine çıkabileceği, bir mizah üstadı olabileceği hatırımıza gelmiyor. Bunun gibi eski toplumumuzda tekkelerin ne kadar geniş bir rol oynadığını unuttuğumuzdan hiç beklemediğimiz insanların tasavvufla, tekkelerle münasebetlerini görünce şaşırıyoruz.

Tam burada Meşa Selimoviç'in *Derviş ve Ölüm*'ü hatırımıza gelmeli. Selimoviç, aşinası olduğumuz hidayet öykülerinin, bir kişiyi aziz hâline getiren maceraların dışına çıkarak romanında şeyhliği terk eden bir Mevlevî dedesinin macerasını konu edinmiş, bu yönüyle de derin bir takdir toplamıştı. Evet, inceleme konumuzun evvela insan olduğunu bilerek, hatalarıyla, sevaplarıyla, zaaflarıyla, marifetleriyle insan hikâyelerine yer vermek en doğrusudur. Böylece eski çağların romantik bakışından kurtularak külli, tutarlı ve serinkanlı hükümlere varabilir, insanların eği-

DERVİŞLER SAHNEDE

Gölge oyunu, belki de matbuat tarihimiz boyunca üzerinde en fazla kalem oynatılmış konulardan biridir. Eski İstanbul'un sayılı eğlencelerinden biri olduğundan, "Eski İstanbul" temalı hemen her derlemede Karagöz'den bahsolunduğunu görürüz. Dolayısıyla bu vadide yeni bir söz söylemek oldukça zor görünmektedir. Ancak bu oyunun tekkelerle yakın bir bağı olduğu da muhakkak…

Malumdur, gölge oyunu, Orhan Gazi yahut Yıldırım Bayezid devrinde yaşadığı söylenen Şeyh Küşterî isimli bir kimseye nispet edilir. Bu Şeyh'in hüviyeti hakkında ciltler dolusu tartışma mevcuttur. Selim Nüzhet Gerçek, bu zatın nisbetinin Tüsterî olduğunu kaydeder. Erken dönem sufilerden Sehl b. Abdullah et-Tüsterî meşhur ise de hayal oyununun pirinin bu zat olması güçtür. Selim Nüzhet, *Müri't-tevârih*'e atıfla isminin Abdullah Tüsterî olduğunu kaydeder. *Şekaiku'n-Numâniyye* gibi temel bir kısım eserde ise İran'da Şüster ya da Küşter denen kasabada doğup Bursa'ya yerleşen bir zat olarak gösterilmektedir.[1] Bursa'da bulunan bir mezartaşında "Cennet-mekân Firdevs-Âşiyân Sâhib-i Hayal Şeyh Muhammed Küşterî (802/1399)" ibaresi[2] yer almaktadır. Bu mezar taşının konulduğu tarih

---

1 Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temaşası*, Haz. Oğuzhan Murat Öztürk, Ötüken Neşriyat, 2021, s. 59-61.

2 Her ne kadar Selim Nüzhet, bu kitabenin metninin başında "kutbûl-Arifin gavs'ul-vasilin" ibaresinin yer aldığını da kaydetmişse de bu mezar taşının günümüze ulaşan metni bu kadardır.

bilinmemekle birlikte gölge oyununa yeni bir renk veren zata atfen dikildiği muhakkaktır. Yine Muğla Milas'ta bugün yol kenarında kalmış olan bir "Şeyh Şüsterî" mezarı bulunmaktadır.[3] Bu zat da -kuvvetle muhtemel- isim benzerliğinden Şeyh Küşterî'yle karıştırılmıştır. Evliya Çelebi, Milas Kalesi'nde yatan velileri anlatırken ondan da bahseder:

> (…) ibret-nümâ-yı tasavvuf, Hayâl-i Zıl mü'ellifi Şeyh Şüşterî hazretleri bizzât bunda medfûndur. Her kim ziyâret etse elbette gülmesi mukarrerdir. Kuddisesırruhu'l-azîz.[4]

Şeyh Küşterî, ister Bursa'da Orhan Gazi ve sonrasında ikamet etmiş bir Şeyh Efendi olsun, ister Milas'ta kabrini ziyaret edenlerin gülmeden edemediği bir velî olsun gölge oyunu ondan çok daha eski bir gelenektir. Selahaddin Eyyûbî sarayında bu oyunun bir benzerinin oynandığı rivayet edilmektedir. Yine İbn Danyal (ir.1310) tarafından kaleme alınan *Tayfü'l-hayâl fî ma'rifeti'z-zıl/Hayâlü'z-zıl,* Arap edebiyatında gölge oyunu metinlerinin çok eski bir tarihte ortaya çıktığını göstermektedir. Hayal oyunu Arap ve Acem coğrafyasında çok eski tarihlerden beri tercih edilen bir oyun olmalıdır, Şeyh Küşterî ise belki de bu oyunu bildiğimiz şekline getiren üstatlardan biridir. Geleneğimizde Hayalîlerin pirinin Şeyh Küşterî olarak gösterilmesi de bundan kaynaklanmaktadır. Refik Ahmet Sevengil'in ifadesiyle:

---

3 Milas'taki bu mezar, 2019 senesinde refüjde kalmasıyla gündeme gelmiştir.
(Çevrimiçi Kaynak, Erişim Tarihi 20.04.2023)
https://www.milasonder.com/guncel/seyh-susterinin-mezari-yeniden-gundemde/47959

4 Evliya Çelebi b. Derviş Mehmet Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* IX. Kitap, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000, s. 110.

> Şeyh Küşterî bu oyunu adapte ederken Türk hayat-ı içtimâiyesi içinde bulunmayan filci, arslancı, kedici emsali tipleri almamış, yerlerine başkalarını koymuştur. Bazen Arapçasından muktebis muhaverelerin daha ziyade kendi ibdasıyla eserine bir renk vermiştir.[5]

Mevzuumuz Karagöz'ün tarihinden ziyade tekke ve tasavvuf çevreleriyle bağlantısı elbette. Oyun, daima dünyaya dair bir metafor, Allah-kul münasebetlerine dair bir teşbih olarak görülmüştür. Söz gelimi "Şeyhu'l-Ekber" Muhyiddin İbn-i Arabî (ir.1240), *Fütûhât-ı Mekkiyye* isimli eserinde dünyayı bir "hayal-i sitâre" oyununa benzetir.[6] Nasıl çocuklar, hayalînin (İbn Arabî vassaf der) kuklaları oynattığını unutur ve sahnedeki karakterlere kızar yahut sevinirse insanlar da bu çocuklar gibidir. Karşılarındakinin aslında Hakk tarafından oynatılan bir suret, Allah'ın isimlerinin bir tecellisi olduğunu unuturlar. İbn-i Arabî, bu bakımdan ulemanın bu oyunu daima bir ibret vesilesi ittihaz ettiklerini kaydeder.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey, Ebüssuud ve Molla Fenârî gibi Osmanlı ulemasının, bu oyunun ibret perdesi olarak görülmesi hâlinde caiz olacağı yönünde fetva verdiklerini aktardıktan sonra Molla Fenârî'ye atfettiği bir fetvada yer alan Arapça beyitlerde şu ifadelere yer verir:

> Zıll-ı hayâli görmek ilm-i hakikatte rikkat sahipleri için ibretlerin en büyüğüdür. Şahıslar ve temsilleri geçip gider ve sür'atle yok olurken, yalnız onları oynatan bakidir.[7]

---

5 Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?* Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 98.

6 Muhyiddin İbn-i Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiyye*, XI., çev. Ekrem Demirli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 117-118.

7 Bursalı Mehmet Tâhir, "Hayal-Karagöz", 4 Kânunuevvel 1324, *Sırat-ı Müstakim (SEBİL'ÜR-REŞAD)*, Cilt I, Sayı: 17, s. 266, 267.

Gölge oyununa atfedilen bu tasavvufi mana sebebiyle, tarih boyunca gölge oyunu sanatçıları arasında tekke mensuplarına rastlamaktayız. Evliya Çelebi, karagözcülerin serçeşmesi olarak ifade ettiği Kör Hasanzâde Mehemmed Çelebi hakkında:

"Bir kere dinleyen mahabbet edüp elbette irşâd olması mukarrer idi. Zîrâ cemî'i taklîdi tahkîk-i hakîkî olmak üzre netîce-i kelâmları cümle tasavvuf idi, yine böyle iken âdem gülmeden bayılırdı,"[8] demektedir. Kör Hasanzâde'nin hangi tekkeye mensup olduğu bilgisine ulaşamıyoruz ancak yine *Seyahatnâme*'de Mukallid Şengül Çelebi adındaki zatın Mevlevî ve Gülşenî dervişi olduğu bilgisi mevcut. Şengül Çelebi'nin kardeşi Mukallid Zurna Ahmed Çelebi'nin ve oğlu Salih Çelebi'nin de aynı sanatlarla uğraştıkları anlaşılmaktadır. Şengül Çelebi hakkında Evliya;

Meddah Lalin Kaba

"Hacivad Çorbacı'yı bu Şengül Çelebi taklîd etdikde âdem gülmeden burnu kanardı. Bir mudhik cân idi ammâ gâyet müselmân idi. Ancak o fende bulunmuş," demektedir.[9]

Meddahlar arasında da dervişliğin yaygın olduğunu görmekteyiz. Türkçedeki ilk "maktel"i[10] yazan Yusuf Şâdî Efendi, Şadi Meddah olarak bilinir, il il gezerek se-

[8] Evliya Çelebi, *age*, I., s. 350.

[9] Evliya Çelebi, *age*, I., s. 352.

[10] Maktel: Hz. Hüseyin'in şehâdetini anlatan edebi eser.

BİR PERDE GAZELİNİN BOL ŞEKERLİ ÖYKÜSÜ

Perde Gazelinin En Meşhuru: Raşid Ali Kemterî'nin Gazeli

Karagöz oyunun olmazsa olmazlarından biri perde gazelleridir. Oyunun açılışında okunan bu gazeller, oyunun tasavvufi mahiyeti en yüksek kısmını teşkil ederdi. Bilinen ilk perde gazeli Bayramiyye-i Tennûriyye'den Akhisarlı İlyas ibni İsâ Efendi'ye (ir. 1559) aittir. Hemşehrisi Manisa Mevlevîhânesi dedegânından Birrî Mehmed Dede'nin onun perde gazeline yazdığı nazire de en meşhur gazellerden biridir.

Prof. Sabri Esad Siyavuşgil, *Yeni Sabah* gazetesinde neşrettiği "Psikolog Gözile Karagöz" serisinde bu perde gazellerinden biri hakkında mühim bir bilgi vermektedir. II. Abdülhamid devrinde, 1892'de Nakşibendiyye'den Hayalî Mustafa Tevfik Efendi, Karagöz'ün Bursa Çekirge yolu üzerindeki mezarına bir taş diktirmeye karar verir.[201] Selim Nüzhet Gerçek'in verdiği malumata göre bu gayretinde kendisine Bahrî Dergâhı şeyhi de yardımcı olur.[202] Bahrî Dergâhı sık sık el değiştiren tekkelerden biri olduğundan şeyhin hangi şeyh olduğu tetkike muhtaçtır. 1898 senesin-

---

201 Sabri Esad Siyavuşgil, "Psikolog Gözile: Hacivat ile Karagöz", *Yeni Sabah,* 07.07 1949, s. 2.

202 Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Temaşası*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, s. 63.

de irtihal eden Halvetî tarikatından Arif Efendi, dergâhın o devirdeki postnişini olduğundan Hayalî Tevfik Efendi'ye yardım eden zatın da bu zat olması muhtemeldir.[203] Bu iki zatın himmetiyle Karagöz'ün başına bir kitabe dikilecektir. Bu iki meraklı zat, arar tarar nihayet bir perde gazelini kitabe olarak işletmeye karar verir. Kitabede şu beyitler yer almaktadır:

Nakş-i sun'un remz eder hüsnünde rü'yet perdesi
Hâce-i hükm-ü ezeldendir hakîkat perdesi
Sîreti sûrette mümkündür temâşa eylemek
Hâil olmaz ayn-i irfâna basîret perdesi
Her neye imân ile baksan olur iş âşikar
Kılmış istilâ cihâna hâb-i gaflet perdesi
Bu hâyal-i âlemi gözden geçirmektir hüner
Nice kâra gözleri mahv etti sûret perdesi
Şem-i aşka yandırıp tasvir-i cismindir geçen
Âdemi âmed-şüd etmekte azîmet perdesi
Hangi zılla iltica etsen fenâ bulmaz aceb
Oynatan üstâdı gör kurmuş muhabbet perdesi
Dergeh-i âl-i abâda müstakim ol Kemterî
Gösterir vahdet elin kalktıkça kesret perdesi

Bu şiir, perde gazelleri arasında en meşhuru olan, Kemterî Raşid Ali Baba'ya ait bir nutuktur. Peki kimdir bu Raşid Ali Baba?

Şiirin müellifi hakkındaki bilgiyi de *Osmanlı Müellifleri*'nin yazarı Bursalı Mehmed Tâhir Bey'den almaktayız. Buna göre mezar taşındaki şiiri kaleme alan Muzıka-yi Hümâyun'dan emekli Raşid Ali Efendi'dir. Bektaşî derviş-

[203] Mustafa Kara, "Bursa Tekkelerinde Şeyhlik Yapan Mutasavvıflar", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3 C.3, 1991, s. 112. Ayrıca Bkz. Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikat ve Tekkeler*, Bursa Kültür A.Ş., 2012, s. 349.

lerinden bir zat olup kabri Çamlıca'da Selami Ali Efendi yakınındadır.[204] Hayalî Ragıp Tuğtekin'in vermiş olduğu bilgiler ışığında Raşid Ali Baba'nın Çamlıcalı Nuri Baba'ya müntesip olduğunu ve devrin önemli hayalîlerinden biri olduğunu öğreniyoruz.[205] Raşid Ali Baba'nın Muzıka-yi Hümâyun'daki vazifelerinden birinin karagöz oynatmak olduğu tahmin edilebilir. Ne var ki "Çamlıcalı Nuri Baba" isminde iki zat bulunmakta olup, bu iki zat birbirine sık sık karıştırılmaktadır. Kemterî Baba da divanında şu kıtayı yazmakla bize bu hususta pek yardımcı olmamıştır:

Erenler keremine
Gerçeklerin demine
Nuri Babam azizim
Lûtf u ihsânına Hû[206]

Çamlıca'da Nuri Baba adında, 19. yüzyılda posta oturmuş, tekkeleri arasında 1 km kadar bir mesafe bulunan, her ikisi de son derece meşhur iki Bektaşî Babası bulunmaktaydı. Bunlar sık sık birbirine karıştırılır, birinin resmi yerine diğerininki kullanılır, birine atfedilen özellik, diğerine yorulur. Bu nedenle her şey birbirine girmiş gibidir. Bu iki zatın hikâyelerine biraz göz atalım, bakalım nerelere gideceğiz.

---

204 Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, II., Haz. Fikri Yavuz vd., s. 332, 333.

205 Adnan Oktay, "Bir Bektaşi Şair Raşid Hakkında Bazı Tespitler ve Dîvânçesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Bahar 2018, Sayı 85, s. 133, 134.

206 Sadeddin Nüzhet Ergün, *Bektâşi-Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1956, s. 158.

Bol Şekerli Şeker Bir Zat: Katırçekmez Nuri Babaerenler

Katırçekmez Nuri Baba

Bunlardan ilki kartpostal hâline gelen fotoğrafıyla ilgililerin dimağına kazınan, İstanbul'un en renkli simalarından Şehzadebaşı Camii Hafız-ı Kütübü Hafız Mehmed Nuri Baba'dır. Halk arasında "Katırçekmez" olarak bilinir. Bu zat Abdülhamid devrinin sevilen isimlerindendi. "Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî" Kara Tahsin Paşa'nın sütkardeşiydi.[207] Abdülhamid'in sadık hizmetkârlarından ve "karakutularından" olduğu bilinen Tahsin Paşa, Feneryolu'nda Filizî Köşk diye anılan bir köşk yaptırmıştı, yine Erenköy'de Çiftehavuzlar'ın solunda eşi ve kızı rahatça denize girsin diye bir köşk daha satın almıştı. Nuri Baba da bu konaklara pek yakın bulunan Çamlıca Tepesi'ndeki İvaz Fakih Tekkesi'nin postnişiniydi. Tahsin Paşa'nın bu "yüzmeye mahsus" konağı, hayırsız damadı Fuad Bey tarafından har vurulup harman savrulmuş, Tanburacı Osman Pehlivan refakatinde Topkapı meyhanelerinde turşu/rakı âlemlerine meze olmuş, Meşrutiyet'in ilanından sonra da lokumcu ve Fenerbahçe Spor Kulübü Başkanı Ali Muhiddin Hacı Bekir tarafından satın alınmıştır.[208] Nuri Baba, işbu Tahsin

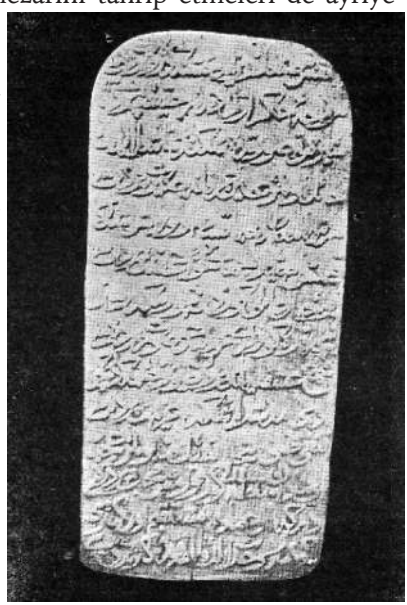
[207] Koç, *age*, III, s. 1409.

[208] Naim Ürkmez, Uğur Akbulut, "Sultan II. Abdülhamid'in Başkâtibi Tahsin Paşa", *Belleten*, 86, no. (2022), 641-681.

PERDE KAPANIYOR

Karagöz'ün Mezarına Ne Olduydu?

1930'lu yıllarda gazeteleri meşgul eden ana konulardan biri de "Karagöz Mezarı" üzerinden başlayan tartışma olmuştur. Kemterî Baba'nın nutkunun işlendiği bu itibarî mezar taşı, Yunan işgali sırasında tahrip edilmiş ve kırılmıştır. Bugün bizim maalesef bir kenara attığımız gölge oyununu Karagiozis namıyla sahiplenen Yunanların, Bursa işgali sırasında Karagöz'ün mezarını tahrip etmeleri de ayriyeten manidardır. Uzun yıllar sonra 1932'de Bursalı Musa Ataş Bey ile Derviş Edesen'in gündeme getirdiği parçalanmış şekilde ortaya çıkan mezar taşı insanları heyecanlandırmış, Karagöz'e bir mezar yapılması gündeme gelmiştir.

Karagöz Kitabesi

Enver Behnan Şapolyo, Fuat Köprülü, İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal gibi isimlerin karıştığı bu tartışma "Karagöz gerçek bir şahsiyet midir?"

merkezinde yürümektedir. Şayet gerçekse ona bir mezar yapmak yerinde olacaktır, yok eğer değilse ismine bir abide dikilmesine karar verilecektir. Sehap Nafiz 8 Eylül 1932'de *Servet-i Fünun* dergisinde tarafları "İtham Ediyorum" başlığıyla yerden yere vurur. "Karagöz diye biri var mıdır?" sorusunu Fuat Bey "yoktur", İbnü'l-Emin "vardır," diye kestirip atmıştır, Enver Behnan Şapolyo ise henüz çalışmasına son vermediği için net cevap veremeyeceğini beyan etmiştir. Hukuk Doktoru Edip Serdengeçti bu taşı gördüğünü ve mezar taşında Şeyh Küşterî'nin adına denk geldiğini iddia etmiştir. Oysa *Türk Temaşası*'nın yazarı Selim Nüzhet Gerçek Beyefendi 30.08.1932 tarihli köşe yazısında bunun bir yanlış okuma olduğunu, "Kemterî"yi "Keşterî" okuyan Edip Bey'in acemiliğine denk geldiğini ortaya koymuştur. Refik Ahmet Sevengil de "Kim bilir bu taşın altında bir kara gözlü yatmaktadır, ne ziyanı var!" diyerek meseleyi karşılar. Yine Selim Nüzhet, bir yazısında bu taşı diken Mustafa Tevfik Efendi'yi "kendi menfaati için taş uydurmak"la suçlar. Bunu da 14 Ağustos 1325 tarihli bir gazete kupüründe yer alan "Enderûnlu Hayalî Mustafa Efendi birkaç sene evvel keşfetmiş ve tahkik ettirerek mezar taşını yaptırmıştır," ibaresine dayandırır.

Var mı, Yok mu?

İTHAM EDİYORUM..

Karagöz meselesinde Sehap Nafiz, İbnülemin Mahmut Kemal beyden Köprülü zade Fuat beye, ve Burhan Cahit beyden Osman Şevki beye kadar bu meseleye karışanların hepsini itham ediyor.

Servet-i Fünun, 8 Eylül 1932.

Dârü'l-Bedâyî aktörlerinden Hazım Körmükçü, Karagöz'e bir mezar yapılması için bir oyun tertip edebileceğini, gelirini tamamen bu uğurda sarf edeceğini ilan etmişse de Bursa Halkevi'nden Dr. Osman Şevki Bey, bu talebe tabiri caizse taş koymuş, bir abide yapılması hususunda ısrarcı olmuştur. Osman Şevki Bey İstanbul'a atanır ancak "bu

DİZİN

A

Abdal Musa Dergâhı 145
Abdullah Vehbî Efendi 23
Abdurrahman Sami Paşa 85, 117
Abdülhak Hamid Tarhan 167, 169, 176
Abdülhalim Memduh 92
Abdürrezzâk Efendi, (Abdi, Komik Abdi) 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 44, 45, 46, 48, 50, 59, 62, 63, 64, 78, 80, 82, 108, 109, 125, 231
Adanalı Tayfur 76
Afife Jale 91, 99
Ahmed Allâm 170
Ahmed Mesud Efendi (Merkez Efendi Şeyhi) 44
Ahmed Midhat Efendi 56, 57, 58
Ahmed Muhtar Efendi, Hacıbeyzâde 82, 83, 84, 85, 116, 117
Ahmed Muhtar Efendi, Rıfâî Şeyhi 44, 64
Ahmed Nejat (İsfendiyaroğlu) 148, 149, 151, 152
Ahmed Rasim 25, 26, 27, 59, 121
Ahmed Sırrı Dedebaba 119
Ahmed Süreyya Emin Efendi 146
Ahmet Altan 142
Aktar Şeyh Abdulhalim Efendi (Yeşiltulumba Tekkesi) 141
Aktör Ahmed Fehim 31, 34, 35, 37, 123
Albert de Bibenstein-Kazimirsky 160
Ali Efendi Kıraathânesi 69
Ali Haydar Efendi (Karababa Tekkesi Şeyhi) 65, 66,
Ali Haydar Efendi (Mekke Şerifi) 165
Ali Haydar Soyarslan, Kubbe Şeyhi 67
Ali İlmî Fânî 120, 121
Ali Muhiddin Hacı Bekir 140
Ali Nazif Bey (Surûrîzâde) 102, 103, 104
Ali Nutkî Baba 83, 178, 179, 194, 195, 196, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 213
Ali Rıza (Sağman) 19, 116, 158, 198, 223
Amasyalı Topal Hovannes (Patrik) 39
Anna Mariyeviç 198

Anna Papazyan 162
Arap Abdullah 25
Arif Oruç 165
Arşak Çobanyan 203
Asım Baba (Kocakarı Asım) 58, 59, 60, 61, 73, 74, 131, 132
Avukat Baha Bey (Tırnakçızâde) 114, 115
Avukat Rami Bey 221
Aydınoğlu Tekkesi 21
Aziz Nesin 65, 66
Aznif Mınakyan 198, 199

B

Baba Cafer Türbesi 38, 41
Baha Bey (Karagöz Ressamı) 110, 111, 114, 115
Bahrî Dergâhı 137
Behzat Butak 101, 102, 124
Bekri Cezbî Efendi 145, 146
Bekri Mustafa 40, 41
Benoît-Constant Coquelin 34
Bıçakçızâde Hakkı 92
Birrî Mehmed Dede 137
Burhan Felek 74, 75, 114, 115, 130Bursalı Beliğ 19
Bursalı Nuhzâde Mustafa Medhî 19

C

Celâleddin Ökten 90
Celile Hanım 7, 185, 188, 190, 191, 192, 194
Cemâleddin Server Revnakoğlu 21, 44, 47, 59, 60, 61, 91, 141, 154
Cemal Efendi (Neyzen, İzmirli) 92, 156
Cemal Reşit Rey 162
Cemil Bey (Udi, Şekerci) 143, 144, 215
Cemil Said Dikel 160
Cemilzâde (marka) 143, 144
Cemiyet-i Hafiye Davası 48, 51
Cenap Muhittin Kozanoğlu 119
Charlotte Wilhelmine Johanna Möbius 151, 152
Cibali Karakolu 163
Cilalı İbo 76

Ç

Çetin Altan 141, 142

D

Dragon Mehmed (Baba Cafer Türbedarı) 31, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 130
Dümbüllü İsmail Efendi 44, 46, 61, 106, 107, 108, 109, 129, 131

E

Ekrem Rey 162
Elmalılı Hamdi Yazır 160
Emin Beliğ Belli 198, 201
Enderûnî Refik Bey 71
Enver Behnan Şapolyo 219, 220
Ercümend Ekrem Talu 74
Ercüment Batanay (Tanburî) 216
Evliya Çelebi 16, 18

F

Ferah Tiyatrosu 37, 42, 43, 53, 77, 80, 86, 101, 102

Fevzi Çakmak 145, 146, 152, 153, 154, 172
Frederic Krupp 147
Fuad Süreyya 147, 148

G

Galip Arcan 198
Gedikpaşa Tiyatrosu 56, 58, 167
Gülriz Surûrî 102

H

Hacı Bahaeddin (Pars) Efendi 168
Hacı Şeref Efendi (Karagümrüklü) 90, 91
Hafız Burhan 90, 158, 169
Hafız Cevdet Soydanses 90
Hafız Fahri 158
Hafız Hasan Tahsin Efendi (Balat İmamı) 91
Hafız Kemal (Gürses) 66, 154, 156, 158, 216
Hafız Nuri 144, 158, 214, 215, 217
Hafız Salih Baba 88
Hafız Yaşar (Okur) 88, 158, 159, 172
Hafız Zeki 158
Hakkâk Şeyh Hilmî Efendi 66
Hakkı Baha Pars 167
Hakkı Necip Ağırman 198
Halide Edip Adıvar 63, 169
Halide Pişkin 73, 79
Hamdullah Suphi Tanrıöver 84, 85
Hamiyet Yüceses 164, 172
Harun Reşid 39, 65
Hasan Ferit Alnar 168
Hasan Sezâî-yi Gülşenî 47
Hasan Tahsin Baba (Başpehlivan) 145, 172, 173, 174, 210
Hasan Tahsin Parsadan 162
Hasan Ünsî 21
Haşim İşcan 222
Hayali Küçük Ali (Muhittin Sevilen) 64, 65, 90
Hayalî Şefik 21, 22, 223, 224
Haydar Nâkî Baba 206
Hazım Körmükçü 109, 162, 220
Hikmet Feridun Es 27, 77, 81, 107
Hubyar/Hobyar Mescidi 32
Huysuz Virjin, Seyfi Dursunoğlu 30
Hüsameddin Ertürk (Albay) 195

İ

İbiş 23
İbn'ul-Emîn Mahmud Kemal İnal 94
İbrahim Edhem Efendi 146
İnek Şaban 86
İstanbullu "Cehennem Merdiveni" Andreas (Patrik) 39
İstanbullu Deli Toros (Patrik) 39
İzzî Efendi (Kadirî) 21

K

Kambur Mehmed Dede 44, 45
Kaptanzâde Ali Rıza 116, 223
Karababa Tekkesi 65, 66, 67
Karagözcü Solon 21
Kavuklu Ali Efendi 71

Kavuklu Hamdi 31, 52, 59, 71, 111, 113, 115, 122, 126, 130
Kayserili Karabet (Patrik) 39
Kazım Baykal 221
Kel Hasan 25, 28, 29, 31, 33, 38, 46, 109
Kemal Batanay (Tanburî, Hafız, Hattat) 156, 216
Kemal Film 198, 199, 205
Kemal Küçük 198
Kemal Sunal 86
Kemterî Raşid Ali Baba 138
Kenân Rufâî 90
Keşfî Osman Efendi Tekkesi 43
Komik Agah Efendi 59
Komik Cevdet 30
Komik Naşid Efendi, Naşid Özcan 80, 97
Kubbe Dergâhı 67, 69, 82
Kuklacı İrfan 223
Küçük Hüseyin Efendi 153, 154, 156, 169, 172
Küçük İsmail 28, 33, 46, 47, 48, 50, 71, 72, 112, 126

L

Lalin Kaba 18, 19
Lamiî Çelebi 92
Latif Ağa (Mızıka-i Hümâyûn'dan) 22
Lüküs Hayat Opereti 56

M

Mahmud Şevket Paşa 51
Mama Mesiresi 63
Manyâsîzâde Refik Bey 121, 122
Mari Ferha 53, 54, 55
Mari Nıvart 56, 57
Mazhar Osman 97
Meddah 18, 38, 67, 68, 69, 70, 83, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 224
Meddah Aşkî 68
Meddah İsmet 126, 132
Meddah Surûrî, Ayı Kemal 67, 68, 69, 83, 130
Meddah Tahsin (Dinletir) 38, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 224
Meğrili Stefanos (Patrik) 39
Mehmed Baha Pars 166, 167, 169
Mehmed Fazıl Efendi (Eyüplü Sivâsî Şeyhi) 92
Mehmed Gazalî (Deli Birâder) 92
Mehmed Hasib Efendi (Ayakapı Sirkeci Dede Halveti Tekkesi Şeyhi) 110
Mehmed Tevfik Efendi (Eyüplü Sivâsî Şeyhi) 92
Mehmet Ali Özkardeş 146, 149, 150
Mehmet Muazzez Özduygu (Kadıköylü Ressam) 111, 126
Meriç Kıraathânesi 70
MimMim Grubu 196, 205, 210
Molla Bey (İsmail Hilmi Efendi) 67
Molla Fenârî 17
Muammer Karaca 162, 163
Muhiddin Öztuna 161

Muhsin Ertuğrul 38, 100, 101, 102, 198, 199, 200, 201, 202, 205
Muhyiddin İbn-i Arabî 17
Mukallid Şengül Çelebi 18
Mukallid Zurna Ahmed Çelebi 18
Mustafa Efendi (Kırk Anahtarlı) 88, 141, 142, 157, 220
Mustafa Kemal Atatürk 167
Mustafa Şâtım (Şair Eşref'in Oğlu) 93
Muzaffer Ozak 87, 107, 127, 132, 135
Münif Fehim 123
Münir Özkul 109, 110
Münir Süreyya (Ahmed Süreyya Emin oğlu) 147
Müzeyyen Senar 171, 216

N

Nakiye Elgün 152
Nazım Hikmet Ran 73
Nazım Paşa (Mevlevî) 188, 190
Necip Fazıl Kısakürek 191
Necla Uygur 79
Nejat Uygur 79, 109
Nejdet İşli 150
Nevres Bey (Udî) 170
Neyzen Emin Dede 157
Neyzen Tevfik 92, 96, 97, 99
Nureddin Şefkati 34
Nuri Baba (Çamlıcalı, Nur Baba) 139, 140, 141, 142, 143, 144, 172, 173, 176, 177, 178, 214, 215, 216, 217, 227
Nuri Baba (Defterdarlı, Katırçekmez, Hafız) 139, 140, 141, 142, 143, 144, 172, 173, 176, 177, 178, 214, 215, 216, 217, 227
Nusret Safa Coşkun 29, 36, 46, 50, 60, 61, 63, 108, 130, 131, 223

O

Orhan Gazi 15, 16
Osman Cemal Kaygılı 74, 75
Osman F. Seden 199
Osman Nihat Akın 170

Ö

Örücü Sabık Bey 71
Özden Özkardeş 149, 150, 151

P

Pertev Demirhan 154, 155
Peruz Terzakyan 30

R

Raşit Rıza 34
Recep İvedik 86
Refik Ahmet Sevengil 16, 17, 220
Refik Kemal Arduman 198
Reşat Beyatlı 179
Reşat Nuri Güntekin 61, 111, 112
Rıza Tevfik Bölükbaşı 116, 119, 120
Ruhi Ayangil 199
Ruhi Beybaba (İzmirli) 92

S

Saadet Nüzhet Ergün 89
Sabri Esad Siyavuşgil 137
Sadettin Kaynak 154, 156, 157, 160, 162, 169, 170, 171
Sadettin Ökten 90
Safiye Ayla 80, 161, 164, 166, 169, 171
Sakallı Ahmet Bey 112
Selahaddin Pınar 91
Selim Nüzhet Gerçek 15, 74, 137, 220
Semyon İvanoviç Aralov (Sovyet Büyükelçi) 165
Seniha Sami Moralı 85
Sermet Muhtar Alus 52, 122
Seyyid Hasan Tahsin Baba (İvaz Fakih Türbedârı) 210
Seyyid Mehmed Emin Paşa 154
Sivaslı Gazaros (Patrik) 39
Siyret? 73
Solon Bey 21
Suphi Ziya Özbekkan 85

Ş

Şahan Gökbakar 86
Şair Eşref 92, 93, 94, 96
Şarık Tara 183
Şark Dram Kumpanyası 98
Şarlo 77
Şefik Sâfî , Beyceğizli 22
Şerif Muhittin Targan 165
Şevkiye May 53, 54, 55, 56
Şeyh Hakkı, Haseki Şeyhi 46, 47, 48, 49, 50, 51, 57, 98, 228
Şeyh Küşterî 15, 16, 17, 220, 221, 225
Şeyh Sadeddin Sırrî (Üsküplü) 141, 182
Şeyh Servet (Akdağ) 165
Şeyh Tevfik Şuâî Efendi 44

T

Tahsin Paşa 140
Tarakçı Dellâl Rıza 22
Tatar Yaşar Baba, Zakirbaşı 77, 86, 88, 90
Tepebaşı Belediye Bağçesi 161
Tepebaşı Yazlık Tiyatrosu 34, 125
Tevfik Nevzad (Avukat) 92
Tıflî Ahmed Çelebi 19
Tomas Fasulyacıyan 58
Trakyalı Sarkis (Patrik) 39
Turgut Boralı 162
Turist Ömer 76
Türkçe Ezan 157

U

Usturacı Şeyh Hilmi Efendi (Cerrâhî) 21

V

Vahram Papazyan 198, 199, 202, 203
Vâlâ Nûreddin 188
Vasfi Rıza Zobu 98, 109, 198, 200
Vecdi Bingöl 162

Y

Yahudi Cemal 67, 68
Yahya Kemal Beyatlı 181, 183

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
176, 178, 179, 187,
208, 211, 213
Yektâ Ragıp Bey 71
Yeşil Tulumba Tekkesi 88,
141
Yıldırım Bayezid 15
Yoğurtçu Çayırı 63, 124
Yorgancı Mehmed 223, 224

Z

Zeki Alpan 73
Zenne Mehmed Efendi 22, 23
Zenne Said 73
Zindancı Ali Efendi 38
Ziya Nezih 34